

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติให้ประชาชนมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โรงพยาบาลชุมชนซึ่งเป็นสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ จึงต้องทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่า จะสามารถให้บริการสุขภาพที่มีมาตรฐาน ตอบสนองความต้องการหรือความคาดหวังของผู้รับบริการ บนพื้นฐานของมาตรฐานวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง และการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้รับบริการ เกษัชรนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลากรทางสาธารณสุขซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วยในด้านการรักษาด้วยยา หน้าที่สำคัญประการหนึ่งตามกฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพ ก็จะต้องทำให้ผู้ป่วยทราบถึงสาเหตุที่ต้องใช้ยา และทราบถึงข้อมูลที่สำคัญในการใช้ยา ดังนั้นเภสัชกรจึงต้องพัฒนารูปแบบการจ่ายยาให้ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อผู้ป่วยสามารถบริหารยาด้วยตัวเองได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้การรักษามีประสิทธิภาพ ปลอดภัยและประหยัด เพิ่มคุณภาพชีวิตแก่ผู้ป่วย (อภิฤดี เหมะจุฑา, นารัต เกษตรทัต, และ สุรชาติพิทย์ พิษณุไพบูลย์, 2543) การแนะนำด้วยวาจาเป็นวิธีการหลักที่เภสัชกรใช้ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับยา แต่มีข้อจำกัดที่สำคัญคือผู้ป่วยจะลืมในเวลาอันรวดเร็วโดยเฉพาะในผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยที่ได้รับยาหลายชนิด ดังนั้นการให้ข้อมูลที่เป็นตัวอักษรอันได้แก่ฉลากยาและเอกสารกำกับยา จัดเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของผู้ป่วย อย่างไรก็ตามมีประชากรหลายล้านคนทั่วโลกที่มีปัญหาในการมองเห็น หรือไม่รู้หนังสือ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นข้อความตัวอักษรได้ จากข้อมูลขององค์กร UNESCO ในปี 2000 พบว่า ร้อยละ 20 ของประชากรทั่วโลกที่มีอายุมากกว่า 15 ปี หรือประมาณ 860 ล้านคน ไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะพบได้ในผู้สูงอายุ ประชากรที่มีรายได้น้อย ฐานะยากจน และชนกลุ่มน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กมากกว่า 100 ล้านคนยังไม่ได้รับการศึกษา (Lilian, 2004) จากการสำรวจข้อมูลโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2548 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2548) พบว่าอัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่ (15 ปีขึ้นไป) ของไทย ในปี 2543 และ 2548 อยู่ที่ร้อยละ 93.5 และร้อยละ 92.6 ตามลำดับ เมื่อจำแนกผู้รู้หนังสือตามเพศ ปรากฏว่า ชายรู้

หนังสือมากกว่าหญิง กล่าวคือ ในปี 2543 เพศชายรู้หนังสือร้อยละ 95.2 และเพศหญิงรู้หนังสือร้อยละ 91.4 ส่วนในปี 2548 เพศชายรู้หนังสือร้อยละ 96.1 เพศหญิงรู้หนังสือร้อยละ 92.3 เมื่อพิจารณาตามภาค พบว่ากรุงเทพมหานครและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้รู้หนังสือมากที่สุด รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ ตามลำดับ ถึงแม้ว่าภาพรวมของประชากรไทยจะรู้หนังสือมากกว่าร้อยละ 90 แต่จากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2543 พบว่าประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถอ่านออกเขียนได้เพียงร้อยละ 58.4 เพศชายรู้หนังสือร้อยละ 61.6 เพศหญิงรู้หนังสือร้อยละ 55.0 การอ่านออกเขียนได้จะลดลงเมื่อกลุ่มอายุสูงขึ้น การที่ผู้ป่วยไม่รู้หนังสือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำในการใช้ยาได้ ส่งผลให้เกิดความสับสนเปลืองโดยเปล่าประโยชน์หรือเกิดอันตรายแก่ผู้ใช้อย่างไม่สมควร

ในปัจจุบันมีการนำรูปภาพมาใช้เพื่อสื่อสารข้อมูลทางด้านสุขภาพอย่างแพร่หลาย ทั้งในและต่างประเทศ โดยงานวิจัยพบว่ารูปภาพสามารถเพิ่มความเข้าใจของผู้ป่วยในการใช้ยา และการใช้ฉลากยาารูปภาพร่วมกับการให้คำแนะนำด้วยวาจาจะช่วยเพิ่มการระลึกได้ถึงข้อมูลและความเข้าใจในการใช้ยา (Dowse & Ehlers, 2004) อย่างไรก็ตามการรับรู้ และเข้าใจความหมายของรูปภาพจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางการศึกษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้ที่ใช้ประโยชน์จากฉลากยาารูปภาพ หากฉลากยาารูปภาพที่นำมาใช้ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรกลุ่มเป้าหมาย นอกจากจะไม่สามารถสื่อข้อมูลยาได้ตามที่ต้องการแล้ว ยังทำให้ใช้ยาผิดวิธีอีกด้วย

โรงพยาบาลสบเมยเป็นโรงพยาบาลชุมชนในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน รับผิดชอบประชากรใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลสบเมย ตำบลแม่สวด และตำบลแม่คะตวน รวม 32 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 22,138 คน แบ่งออกเป็นชาวไทยพื้นราบ 8 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 6,362 คน และชาวไทยภูเขา 24 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 15,776 คน โดยชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าปกากะญอ ได้แก่ ปกากะญอเผ่าสะกอ และปกากะญอเผ่าโป้ว แต่ละเผ่าก็มีภาษาพูด และภาษาเขียนเป็นของตนเอง จากการสำรวจข้อมูลของผู้มารับบริการจากฝ่ายเภสัชกรรม โรงพยาบาลสบเมย ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550 พบว่า มีผู้มารับบริการทั้งหมด 2,269 คน ร้อยละ 52 เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าปกากะญอ โดยร้อยละ 76 ของประชากรกลุ่มนี้ไม่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ ทำให้ประชากรกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลยาบนฉลากยาได้ อีกทั้งการให้คำแนะนำด้วยวาจายังมีข้อจำกัดเนื่องจากผู้ป่วยไม่สามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร จากปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบฉลากยาารูปภาพที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อของชาวไทยภูเขาเผ่าปกากะญอในอำเภอสบเมย

เพื่อให้ประชาชนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงข้อมูลยาได้มากขึ้น เกิดการบริหารยาได้อย่างถูกต้อง ทำให้การรักษาและการใช้ยามีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อพัฒนารูปแบบฉลากยารูปภาพสำหรับชาวไทยภูเขาเผ่าปกากะญอในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลสบเมย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อประเมินความสามารถในการสื่อความหมายของฉลากยารูปภาพที่พัฒนาขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ประกอบด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ และการศึกษาเชิงทดลอง เพื่อพัฒนารูปแบบฉลากยารูปภาพสำหรับสื่อข้อมูลเกี่ยวกับคำแนะนำในการใช้ยาเม็ดชนิดรับประทานสำหรับผู้ป่วยที่บริหารยาด้วยตนเอง ในประเด็นจำนวนเม็ดยาที่รับประทานแต่ละครั้ง จำนวนครั้ง และช่วงเวลาที่รับประทานยาในแต่ละวัน การรับประทานยาก่อนหรือหลังอาหาร โดยเน้นยาที่ใช้สำหรับรักษาโรคกระเพาะอาหาร ยาสำหรับบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ยาปฏิชีวนะ และยาสำหรับรักษาโรคเรื้อรัง และทำการประเมินความสามารถในด้านการสื่อความหมายของฉลากยารูปภาพที่พัฒนาขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. สถานบริการสาธารณสุขในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันสามารถนำฉลากยาที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นฉลากยารูปภาพต้นแบบสำหรับประชาชนในพื้นที่ได้
2. ใช้เป็นฉลากยารูปแบบพื้นฐานที่สามารถพัฒนาให้เหมาะสมกับยารูปแบบอื่นๆต่อไป